



De Poemp

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NUMMER 6 - APRIL 1983



*
In de meimaand gaat de ijzeren deur van dit Maria-kapelleke weer open. Het gebouw zelf bleef goed

bewaard. De prachtige lindeboom van onze jeugdjaren werd echter voor altijd geschiedenis. (Foto-archief Frans Keuleers)

Ten geleide

OCH MIJN LIEFSTE NIJLEN!

Wellicht niemand zal het ontkennen dat het lezen van "De Poemp" hem de tijd van toen in herinnering brengt, ons dorp van toen doet herleven.

Met de laatste bladzijde van elke "Poemp" eindigt wel de tekst, doch onze dromen gaan verder. En stilletjes verlangen wij reeds naar de volgende Poemp!

Die herinneringen doen ons onvermijdelijk terugdenken aan mensen, mensen van Nijlen die wij kenden - vrienden of geburen - onze straat! Al is het soms lang geleden, wij kunnen ons die mensen nog steeds duidelijk voorstellen, wij zien ze nog voor ons! Dat is niet alleen zo voor degenen die steeds te Nijlen gewoond hebben, maar, naar ik hoor, eveneens en misschien vooral voor diegenen die omwille van huwelijk of beroep hun geboortedorp verlaten hebben! Meer nog soms dan degenen die nog "van Nijlen" zijn, leven zij met herinneringen, weten zij nog, beter dan wie ook, wat en hoe het vroeger was! Wie denkt er niet aan zijn geboortedorp als Louis Neefs het had over "Mijn dorp in de Kempen"? Dragen ook wij



Och, mijn liefste Nijlen!

→ niet de naam van ons geboortedorp op onze identiteitskaart. Geboren te Nijlen ...

Vanuit deze herinneringen, vanuit dit door de Poemp opgewekt verlangen naar voorheen, is de stap niet groot om de wens te koesteren mekaar nog eens weer te zien - even de tijd van toen te laten herleven!

Maar, kan dit nog?? Jazeker, dat kan!! En "De Poemp" is er als de kippen bij om dit initiatief te verwezenlijken! Want als dat doorgaat, dan zien velen mekaar terug, niet in een droom, maar echt! Velen die gegevens kunnen verstrekken waarnaar meestal zolang moet gezocht worden in archieven, gemeentehuizen, boeken!

Hierbij doen wij dan een eerste oproep tot allen die de wens hebben mekaar zo maar, zonder veel voorbereiding, te ontmoeten.

Wij hebben iemand van Nijlen bereid gevonden om te Nijlen een groot rendez-vous te beleggen. Wij zouden mekaar op een zondagmiddag kunnen vinden in Hotel Nilania bij Staf Driesen op de Kesselsesteenweg.

Om deze bijeenkomst te doen lukken vragen wij U nu reeds erover te praten, vooral met mensen die zelf niet meer te Nijlen wonen, maar met wie U nog contact hebt. Wij zouden U zeer dankbaar zijn, mocht U het adres van "buitenlandse" Nijlenaars willen overmaken aan Octaaf Van Camp, Bouwelsesteenweg 267 te 2260 Nijlen (telefoon: 03/481.80.44).

De juiste datum van de bijeenkomst zullen wij in een volgende Poemp bekendmaken. Wij denken aan september, oktober of november 1983. In afwachting kunnen wij nu reeds onze herinneringen opdiepen, oppoemen op zijn Nijlens. Bekijk bijvoorbeeld uw oude foto's, breng uw herinneringen mee. U zal zeer zeker welkom zijn!

Op deze manier hopen wij te bereiken dat mensen weer mensen ontmoeten. Daaraan hebben wij immers in deze jachtige tijd zo 'n nood. Was het dan uit het oog... dan is het geenszins uit het hart!

* Jozef Engels.

Wie kent ze nog?



Slotkoor bij de moord van Nijlen

„De misdaad blijft een tijdje wel verdoken
Doch immer zegeviert gerechtigheid!”



Typische zangrol van marktliedzanger
(Volkscundemuseum te Aarschot)

● Volgens de meeste bronnen verschenen op de moord van Nijlen minstens een drietal verschillende liederen. Wij hebben er twee volledig teruggevonden. De nu volgende tekst is op twee plaatsen onjuist: de geboorteplaats van pastoor De Groof is verkeerd (hij werd te Kontich geboren), en De Backer werd niet in Antwerpen maar te Lier terechtgesteld. Met authentieke gegevens zullen de liedjeszangers wel nauwelijks rekening hebben gehouden. Eén van hen -een zekere Van de Brande- laat trouwens onder één van zijn liedjes speciaal drukken: "Heeft Van de Brande nu waerheid verkocht, hij heeft dikwijls genoeg leugens gebrogt"

DE MOORD VAN NIJLEN

Dood-vonnis van Hendricus De Backer, den 29 January 1842. Liedeken op den grouwel Moord begaen op den 2den January 1842, door Hendrick De Backer, aen den eerweerden heer Petrus De Groof, Pastoor van Nijlen, gebortig van Engelmunster, ouderling van 70 jaren, en zyne Dienstmeyd van Hezen, in den ouderdom van 60 jaren.

Stemme: Den wereld is bedorven.

Ziet hoe het kwaed den mensch komt te verleyden
en hem kan brengen tot eene vreedheyd groot
het doet hem van den weg der deugden scheidyden
het doet begaen de allervreedste moord
zoo men nu ziet onlangs geschied
Eylas! op het dorp van Nijlen
zoo gy verstaen zult in dees lied.

Eenen tyraen De Backer zonder schromen
verleyd al door den duyvels boezen raed
is in den morgen tyd zeer vreed gekomen
tot den Pastoor, hoe grouwelyke daed
en heeft gezeyd Eerweerdigheyd
wilt met my nae Bouwel reden
de Pastoor is in slegtigheyd.

Mynheer de Groof sprak, mynen vriend geprezen
het is den tyd ik d'hoog-misse moet doen
maer naer dat ik die zal hebben gelezen
komt nae myn huys wy zullen ons dan spoen
dacht geen misbaer maer den barbaer
met den helschen last bevangen
volgt hem nae de misse spoedig naer.

Nouwelyks was hy in het huys getreden
trekt een pistool en bylken met geweld
zegt tot den Pastoor deze vreedde reden
ik moet bekomen van uw goed en geld
den moordenaer als een barbaer
komt hem spoedig aen te randen
rukt hem, Eylas! in doods gevaer.

Den tyraen in duyvels kwaed verslonden
als dorstig nae het weerdig priester bloed
komt den Pastoor schrikbaer in 't hoofd doorwonden
en zyn lichaem zeer boos ende verwoed
den zelfden tyd zyne dienstmeyd
komt haren buyk te doorwonden
die riep om hulp vol bitterheyd.

→

Door haer geschreyd komt den tyraen te vlugten
waer op dat komen de gebueren liën
zien 't weerdig bloed vloeyen vol ongenugten
kwamen te laat. Evlas, hunne hulpe bien
maer den barbaer volgt men straks naer
en word spoediglyk gevangen
een regten dief en moordenaar.

Terwyl den Meyer hem komt aen te randen
wilt hij betoonen nog zyne vreeheyd groot
tragt hem het hoofd of hert te doorbranden
door duyvels lust zyne pistool afschoot
maer den tyraen wreid overman
naer de regters gegeven
dië spoedig komt zyn straf te ontfaen.

Hy wierd veroordeeld om de dood te sterven
al door het zweerd der vreed guillotin
in d'Antwerpsche stee moet hy het leven derven
en op 't schavot voor elk een spiegel zyn
hoe de boosheyd den mensch verleyd
en eene schrikbare dood sterven
God geeft zyne ziel de zaligheyd.

Ouders wilt dit aen hunne kinders leeren
dat zy worden al van het kwaed bevryd
en doet hun bidden aen den heer der heeren
voor den Pastoor d'eeuwige zaligheyd
en dat hy spaer den moordenaar
van den poel der helsche gronden
maer hun is in 't hemelsch schaer (38).

Liedjeszangers van wie wij zeker weten dat zij jarenlang
"De moord van Nijlen" in hun repertorium hadden,
waren Van Mensdonck en zijn vrouw. Zij waren van
Antwerpen afkomstig.

Het zangspel

*"Er is gebeurd, bij den pastoor van Nijlen,
Een wreede moord, op zijne meid begaan.
Zij hebben haar met messen en met bijlen
Ter dood gebracht. Hoe wreed! Hoe kan 't bestaan!
En na de moord dan hebben zij de geiten
Van den pastoor geroofd, is dat geen schand?
Beschuldigd zijn van deze laffe feiten
Den Bert, den Spaar en Nelis Baekelandt."* de griffier

Honderd frankskens...



Wie tot op heden slechts éénmaal 100 F betaalde
voor zijn „Poempen"... staat 100 F in het krijt bij
onze penningmeester. Dit is inderdaad de tweede

Een geval apart is het "kluchtig zangspel" dat circa 1893-94 te Turnhout werd gemaakt door o.a. P.J. Maes, Jules Crockaert en de eigenlijke maker A. Van Hilst. Dit zangspel vond erg veel bijval, volgens Jozef Simons werd het op nagenoeg elk Kempisch dorp om de vier vijf jaar opgevoerd. Deze "sotternie", geschreven vijftig jaar na de moord, heeft eigenlijk alleen de plaats van actie gemeen met de feiten, want in de klucht is het de meid(!) die wordt vermoord, en de moordenaar is niet De Backer maar Baekeland (een kleurrijker schurk) en de complete rechtspraak wordt geparodieerd. Het zangspel telt soms twee, soms drie bedrijven: de moord, de rechtszaak en de terechtstelling. In de korte versie valt het eerste bedrijf weg. Het stuk werd ook steeds weer aangepast aan de ingevingen van de uitvoerders, zodat veelal van de oorspronkelijke tekst slechts het geraamte overblijft. De grote verdienste van deze klucht is wel dat veel heeft bijgedragen om de wijzen van de oude liedjes, die er talrijk in voorkomen, te bewaren en mondgemeen te houden.

Ik zou de artikels over de moord van Nijlen willen besluiten met het slotkoor uit het zangspel, omdat het een samenvatting is van het einde van de moord zelf, de moordliederen, en de klucht. En dat gerechtigheid altijd zou zegevieren, is een vrome wens die we allemaal kunnen onderschrijven.

*Slotkoor (op de tonen van de Brabançonne)
"Thans zien wij hier gerechtigheid voltrekken,
tot rust en eer van 't dierbaar vaderland.
Zoo moge 't nageslacht tot voorbeeld strekken,
De schandedood van Nelis Baekelandt.
De misdaad blijft een tijdje wel verdoken,
Doch immer zegeviert gerechtigheid;
Zie hoe de moord van Nijlen wordt gewroken!
Den rechter lof, die oordeelt en kastijdt.*

*Rosette Rymenants.

Bronnen:

- "Volksliederen" Pol Heyns
- "Over rolzangers en rolzangersliederen" Jan de Schuyter
- "Het marktlied" A. de Lattin
- "Eigen aard" Dr K.C. Peeters
- "Ons vroom en vrolijk Kempenland" Jozef Simons
- "Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nylen, Emblehem en Gestel" J.B. Stockmans
- "Rovers en roversbenden in Vlaanderen" J. Verstappen en G. Simons
- "Oude Vlaamsche liederen" J.F. Willems
- "Chants populaires des Flamands de France"

jaargang van ons tijdschrift, die - zoals de eerste jaargang - zegge en schrijve 100 gedevalueerde frankskens kost. Breng dat dus even in orde via een van onze bestuursleden, of via onze bankrekening : 320-0330460-51 van Davidsfonds, Nijlen.

Gelieve op het stortingsformulier uw naam en adres, evenals de mededeling „Poemp 82-83" te vermelden. Hartelijk dank!

De Redaktie

De Geschiedenis van Nijlen

door Meester Nelis

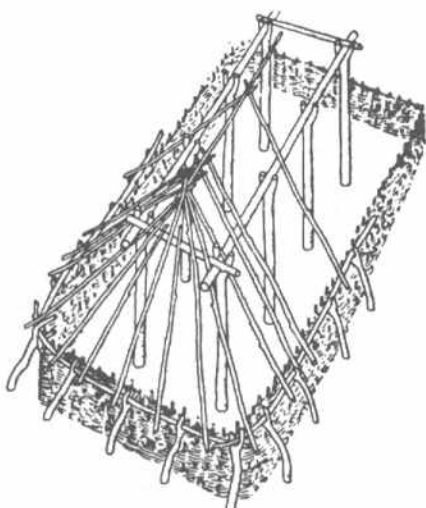
DE NAAM NIJLEN

Jozef Van Overstraeten heeft in een werk over Frans - Vlaanderen een verklaring gegeven voor de namen van de dorpen Nielles-lès-Ardres en Nielles-lès-Blequin. Die Nielles zouden hun naam ontleenen aan het Germaanse woord "niwialho", dat "laaggelegen" betekent. (lees hierover meer in Poemp nr. 2 blz. 2, in een bijdrage van Frans Lens)

We mogen veronderstellen dat de naam Nijlen dezelfde oorsprong heeft. Toen de zee hier wegtrok, bleven er in onze streek verschillende vennen en moerassen over. De "doolenden" bijvoorbeeld in het zuidwesten, waaruit het Goor ontstond. (Goor is een algemene benaming voor moerassige streken)

Op de Poppkaart van 1858 zien we hoe het Goor in regelmatige rechthoeken uitgegraven werd, mogelijk om turf te steken. Op de Bist, aan de Steinhoef en aan het Zwart Water vinden we dezelfde grachten.

Stockmans veronderstelt in zijn Geschiedenis van Nijlen dat de naam voortkomt van Ni - lo (nieuw bos), terwijl Kreglinger, een andere geschiedschrijver, de betekenis "terrain sans valeur" vooropstelt, wat dan weer enigszins naar "niwialho" verwijst.



Zo werd tot in de 19de eeuw gebouwd
(Tekening V. Schepers)

BEWONING

We mogen aannemen dat de eerste bewoners van het "Land der twee Netten" zich niet in Nijlen vestigden. Dat geen kasteelheer er zijn woning bouwde, is een duidelijke aanwijzing: de grond was er blijkbaar te weinig vruchtbaar. Veel zaaks zal de hut van onze oudste voorouders wel niet geweest zijn. Ze moest in hoofdzaak bescherming bieden tegen natuurelementen, wilde dieren, rondtrekkende soldaten en roversbenden.

Mogelijk bouwden ze op palen. (Ik las ergens dat in Kessel resten van zulke hutten gevonden werden.) Waarschijnlijk was Nijlen in de Frankische tijd al wel bewoond, maar van een echte Frankische nederzetting zijn geen sporen. Wel is er een driehoekig veld op de Bist, en de naam Bist of Biest gaven de Franken aan de driehoek waarrond ze hun hutten bouwden.

Ons volk had het niet gemakkelijk. Honger, besmettelijke ziekten en stropersbenden dunden de bevolking uit. De Nijlens grond was niet erg vruchtbaar, maar ons dorp had het voordeel niet aan een belangrijke weg te liggen: soldaten en rovers trokken daardoor meestal vanuit Lier over Emblem en Viersel of over Berlaar, Gestel en Hellebrug. De eerste belangrijke weg in Nijlen was de Lege Baan, die vanuit Nazareth over de Putting naar de bedderen (houten) molen, naar het Kromhout en de Neerhoeve liep en verder over de Milledonk naar Herentals. Zo zag ik ze aangeduid in een atlas uit de zeventiende eeuw in de abdijs van Postel.

SAMENLEVING

De Romeinen centraliseerden het bestuur en eisten belasting. In Nijlen zal dit, als er reeds bewoning was, weinig gevoeld zijn: onze mensen zaten verborgen in hun bossen en moerassen en persoonlijk eigendom kwam nog niet veel voor. In de Merovingische tijd werd het onderscheid tussen de klassen groter. De koning was de heerser over het land en werd in het bestuur geholpen door edelen die hem trouw gezworen hadden en door wapenknechten die een bevoorrechte positie bekleedden. Alle grond was van de heer. Dus was het normaal dat in ruil voor het gebruik van die grond een deel van de opbrengst aan de heer toekwam. Deze belasting bedroeg 1/10 van al wat het bedrijf opleverde, zowel van de veldvruchten als van de dieren. Om grond in gebruik te nemen moest men de toestemming hebben van de rentmeester van de heer. Deze gaf die tegen een cijns, die vastgesteld werd in verhouding tot de waarde van de grond. Zo gaf de heer van Hovorst (Viersel) in de 18de eeuw toestemming tot het incorporeren van meer dan 100 hektaren vroenten, schommen en uit te graven heide gelegen in "den dorpe van Nijlen".

De hutten van de kleine lieden werden meestal door de bewoners zelf opgetrokken met materiaal dat de heer geleverd had. Boerderijen liet de heer bouwen, maar de boer moest b.v. de bouwers voeden en dekstro, vlecht-hout en leem leveren. Tot 1750 werden de meeste huizen in hout en leem opgetrokken.

Hoewel ons dorp niet aan de grote weg lag, werd het toch soms door soldaten- en roversbenden "bezocht". Voor hun beveiliging tegen dergelijk gevaar omringden de dorpingen de daartoe geschikte hoeven met een gracht. Die hoeven noemde men "schransen" cfr. Tiboersschrans.

(vervolgt)

De Koninklijke Harmonie St.-Cecilia



De Harmonie, voorafgegaan door de Burgerwacht (omstreeks 1920?)

● In 1880 werd het Nijlense gemeenschapsleven verrijkt met een Harmonie. Waarschijnlijk kreeg deze de naam: "De Eendracht".

VOORZITTERS

Jan-Eduard Claes werd de eerste voorzitter van de jonge vereniging. Hij werd reeds spoedig opgevolgd door Jan Adriaensen en later door brouwer Leonard Vervoort. De harmonie was katholiek.

In die periode was er nog een tweede harmonie, "De Vriendenkring", onder voorzitterschap van de liberale brouwer Beirens en gevestigd in de herberg "Belle Vue" bij Stan Van Herck, maar haar bestaan was van korte duur. In 1923 volgde Leopold Claes Leonard Vervoort als voorzitter op. Onder zijn stuwkracht kende de Harmonie een grote bloei. Van 1945 tot 1962 nam Edmond Laenen senior het voorzitterschap waar om het daarna over te dragen aan Hendrik Mercelis. Die werd in 1965 opgevolgd door Staf Prims.

DIRIGENTEN

Gedurende al die tijd rustte de muziek in goede handen. Corneel Van Camp leidde de Harmonie van 1880 tot



Nand Cambré

1906. Na hem nam Ferdinand Cambré het leiderschap waar tot in 1945. Hij was zeer bedreven in het schrijven van muziek en schreef alle partituren met de hand. De muziek zat ook zijn kinderen in het bloed; zo was Jef een zeer goede trompettist en bespeelt Gust meesterlijk de saxofoon. Die liefde voor de muziek leeft voort in de kleinkinderen; Francis bespeelt de tuba en Willy blaast de hoorn. Twee muzikanten die reeds verschillende onderscheidingen behaalden.

Als derde muziekmeester volgde Gommaar Spada, die in 1956 de dirigerestok in handen gaf van Richard Bastijns. In 1974 belandde deze bij Walter Demeester, die gedurende 8 jaar zijn beste krachten aan de Harmonie wijdde. Sinds einde 1982 is de beloftevolle Dirk Boiy de nieuwe dirigent.

WEL EN WEE

Zoals iedere vereniging kende de Harmonie hoogten en laagten in haar bestaan. Dank zij de werklust en kunde van haar muzikanten, nam de Harmonie echter deel aan verscheidene muziekwedstrijden en behaalde flinke resultaten, zoals in 1963 in Wiekevorst en in 1964 te Booischoot. In 1961, bij de viering van haar 80-jarig bestaan, ontving de Harmonie van Z.M. de Koning de eretitel van "Koninklijke Maatschappij".

Op 25 juni 1966 werd haar nieuw vaandel gewijd en bij de inhuldiging ontvingen 24 verdienstelijke leden een Fedekam-ereteken.

Denken we even terug aan de twintiger jaren, toen we het hedendaagse helse verkeer met zijn lawaai, giftige stank en dodelijke snelheid nog niet kenden. Zodra de kinderen vanuit de verte de eerste slagen op de "grossecasse" (con brio weggegeven door Fons Pot of Fik Boiy) en het scherpe tromgeroffel van Remy Boiy en Suske Crauwels vernamen, stormden ze de straat op met de kreet: "De Dijremenie is daar!" Dan vlogen overal deuren en vensters open, en op een, twee drie stonden langs de huizen talloze nieuwsgierigen de muzikanten op te wachten met vrolijke gezichten. De marchemuziek zwol langzaam aan en de akkoorden bereikten hun hoogtepunt bij het voorbijtrekken. Voor de muzikanten joelde en sprong een groep dansende kinderen en volwassenen die hun geprikkelde zenuwen niet meer konden bedwingen. Traag nam die opgewekte muziek af naarmate de afstand vergrootte. Tot ergens aan een "staminee" werd halt gehouden om de dorst te lessen en het speeksel uit de instrumenten te zwaaien.

OPTREDENS

Een paar keer per jaar werd bij goed weer een uitstap gedaan om een serenade te brengen aan de voorzitter, die fier en met opgeheven borst en omringd door zijn familie aan de voordeur postvatte, tot de laatste noot in het ijle verdween, waarna de blazers werden beloond met een goei pint gerstenat.

jaarlijks was er ook een meiavond vol muziek aan lindeboom of Doornboom, druk bijgewoond en beluisterd door talrijke dorpsgenoten. En viel de avond in, dan trok eenieder welgezind en begeleid met fakkellicht naar huis. Hier en daar was er nog een enkeling, die moeizaam een noot uit zijn instrument probeerde te halen, wat meestal jammerlijk mislukte. De Harmonie was steeds een trouwe groep in de processie, want voor ons Heer kon de muziek niet plechtig genoeg zijn. Een trage stapmarche deed alle deelnemers en groepen in de rondgang in de maat stappen tot Nand Cambré zijn tuba omhoogstak ten teken dat men moest stoppen.

Mei- en september kermis waren drukke dagen; dan zaten de harmoniemuzikanten in het bovenzaaltje van het Brouwershuis bij Toorke Boiy en later bij de Fé (Steylaerts). Een halve dag lang stroomde er dansmuziek door de open ramen, vermengd met rookwalmen en zweetlucht van de dansers. De walsmuziek overstemde de draaiorgels van molens, het geknetter in de schietkramen, het ontploffen van voetzoekers en het geroezemoes van luidruchtige slenteraars die aangelokt door de wals, gearmd naar de dansvloer klommen.

Wanneer vroeger de oud-strijders van wereldoorlog I hun jaarlijks gezellig samenzijn vierden om de droeve belevenissen van 1914-18 te vergeten, waren de muzikanten steeds hun trouwe begeleiders.

Ook als de brandweelrui hun jaarlijks bal organiseren, zijn de muzikanten present, al is het dan in pompiersuniform. En zijn hun monden door het blazen brandend van de dorst, dan is het bluswater veranderd in fris bier. Ieder jaar vergast de Harmonie de Nijlenaars op feestelijke muziekavonden in een zaal en zelfs in de parochiekerk, waar talrijke muzikliefhebbers komen genieten van de muziek, die zij op meesterlijke wijze ten gehore brengen. Zo ontwikkelen zij het kunstgevoel van de talrijke toehoorders.



Jubileum : 25 en 35 jaar muzikant.

Nog een laaste woord van hulde aan Jef Diels, die zoveel jaren de trouwe vaandrig was en fier de Harmonie vooraf ging met het prachtige vaandel. En ja, het is in de familie gebleven. Zijn zoon Karel heeft immers die taak met dezelfde waardigheid overgenomen.

ERESALUUT

Was het verleden van de Harmonie groot, dan zal haar toekomst het niet minder zijn: daarvoor staan de werkracht van haar bestuur en de toewijding van haar muzikanten borg!

* Octaaf Van Camp.



Frans Hens, Nijlens eerste fietser?

In een krant in 1947 stond een voor Nijlenaars interessant artikel, dat wij onze poemplezers zeker niet willen onthouden. Het luidde aldus:

Een pionier van het wielrijden te Nijlen overleden. Te Nijlen overleed op 87-jarige leeftijd de heer Frans Hens. Met Frans Hens vertrok een der eerste wielrijders uit de streek. In 1860 geboren, bouwde Frans, rond het jaar 1890, met eigen handen en middelen een fiets bijna uitsluitelijk uit hout.

Het was een der eerste rijwielen welke in de streek gezien werden. Menig lezer zal misschien glimlachen, als we schrijven dat het Frans niet afschrikte om ritten te doen van 20 tot 30 kilometer. Doch men mag niet vergeten dat zulke fiets minstens het gewicht had van een 100tal kg. (1), terwijl de fietsen nu, sterker en beter, slechts enkele kg. wegen. Jaren later deden de wielen van bedoeld rijwiel (2) nog dienst als wielen van een steekwagen, waarmee Hens en zijn zonen nog vele tonnen kolen vervoerden.

100 jaren kolenhandel in dezelfde familie!!!!

Voorname Frans Hens (ook nog Van Schoor genoemd), die geboren werd te Nijlen op 5 aug. 1860 en er overleed de 6de febr. 1947, begon in ons dorp een handel in kolen in 1883 (3). Samen met zijn vrouw Suzanne, de dochter van kleermaker Storms, hield hij gedurende en enkele jaren na "den ouwen oorlog" (14-18) ook een kruidenierswinkel open. Bovendien was hij de hovenier van de Juffrouwen De Cnaep (dat waren renteniersters en tevens kleindochters van Jacobus De Cnaep die beurteling gemeenteontvanger, agent, schepen en burgemeester van Nijlen is geweest, ten tijde van Napoleon.). De kolenhandel werd later overgenomen door zijn zoon Octaaf, beter gekend als "den Duk". Die naam kreeg Octaaf, omdat hij, sterk als hij was, de kolenwagen hoe zwaar ook geladen, steeds voorttrok tot op de plaats van bestemming. Vele jaren werd hij in zijn bedrijf geholpen door Frans Verhaegen, beter bekend als de zwarte Verhaegen.



Frans Hens
Nijlens eerste fietser?

In 1966 gaf Octaaf zijn broodwinning over aan zijn zoon Frans, de huidige uitbater, wiens zoon Jan de intentie heeft later de zaak verder te zetten. Dat zou dan de 4de generatie kolenhandelaars worden, telkens van vader op zoon.

Voor zover we weten zijn er in Nijlen weinig zaken of beroepen die reeds 100 jaar in dezelfde familie bestaan. Mochten er onder onze lezers zijn die nog dergelijke families kennen, dan zitten wij met dank op hun informatie te wachten.

* Jos Thys

(1) Volgens de kleinzoon van onze wielerpionier zou de fiets slechts maar toch nog, 42 kg zwaar geweest zijn.

(2) Van dezelfde persoon vernamen wij dat, omdat de fiets verre van geruisloos bolde en Frans tot zelfs in de stad Antwerpen ging toeren, diens echtgenote het nodig vond in te grijpen en de fiets demonteerde met een houtzaag, zodat alleen de wielen nog bruikbaar bleven.

(3) In de 10-jaarlijkse volkstelling van 1891 staat Frans Hens reeds vermeld als koopman in steenkolen (gemeentearchief Nijlen).

Foto 's:

1) Frans Hens, alias Van Schoor, de wielerpionier en stichter van den kolenhandel.

2) Frans Hens samen met zijn vrouw Suzanne rustig de krant lezend achter in hun tuin.



Mensen van bij ons

Over de Poempiers

Met dit zesde nummer van de „Poemp”, beste lezers, willen wij de lont steken aan een gloednieuwe artikelenreeks, die de komende maanden zal verschijnen en waarin de oorsprong en de evolutie van de Nijlense brandweer wordt beschreven. Zoals u zich wellicht kunt herinneren, vierde onze brandweer in 1975 haar 50-jarig bestaan. Dit was voor velen reeds een moment om warme herinneringen uit de pionierstijd boven te halen. Karel Broekmans, ere-politiekommissaris en tevens vele jaren adjudant bij de brandweer, zette bij die gelegenheid een overzicht met de belangrijkste wapenfeiten van de Nijlense spuitgasten op papier. Dit opstel, het herinneringsvermogen van de brandweerveteranen en de papieren uit de dossiers worden onze bronnen bij het nagaan van ontstaan en ontwikkeling niet zozeer van brand dan wel van brandbestrijding in Nijlen.

16

EXTRACT uit het register der beraadslagingen van het Bestuur der gemeente van

Nijlen

BURGEMEESTER en SCHEPENEN,

Gezien het Brandreglement gearresteerd door den gemeente-raad, den 18 maart jl., en in zonderheid het 59. artikel, het welk Burgemeester en Schepenen belast met de uitvoering van het zelfde reglement;

Hebben besloten:

Het gedachte reglement zal gedrukt en op de gewonelyke wyze op twee achtereenvolgende zondagen afgekondigd worden; afschriften zullen er van gezonden en behandigd worden aan de competente autoriteiten.

Gedaan in zitting den 29 april 1844.

De BURGEMEESTER,

(get.) *P. Gysels*

De SECRETARIS,

(get.) *F.M. Peeters*

Voor gelykvormig extract,
De SECRETARIS voorn.,

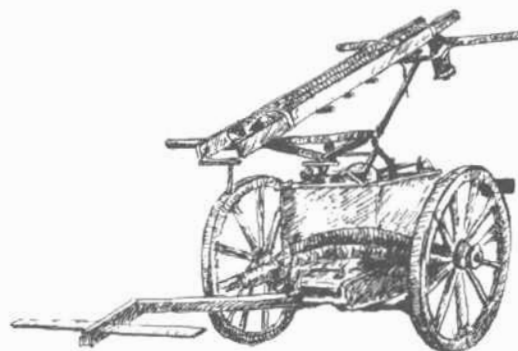


Peeters

De laatste bladzijde van het gedrukte „Brand-Reglement” anno 1824, sierlijk ondertekend door sekretaris F.M. Peeters en voorzien van het gemeenteseegel.

1ste deel :

Het Brand-Reglement van 1824



HOLLANDSE PERIODE

Het voorproefje dat wij u vandaag serveren dateert uit een zeer ver verleden, uit de tijd toen de dokumenten van overheidswege nog in een zeer sierlijk en zuiver Nederlands werden gedrukt en toen onze noorderburen hier het bewind voerden : uit de periode voor 1830. Enkele jaren geleden trof men in de gemeente-archieven inderdaad een echt „Brand-Reglement” aan voor de gemeente Nijlen, dat in de zitting van de gemeenteraad van 18 maart 1824 was goedgekeurd. Het werd ondertekend door de heren Gepts, burgemeester, Hoegaerts, schepenen, en de Doncker, Beirens en Peeters, raadslieden. Het reglement werd opgesteld met de bedoeling de enkele bepalingen uit het algemeen politiereglement van 1819 die met brand verband hielden te vervangen en terdege uit te breiden. Resultaat hiervan was een tekst van 16 bladzijden met 61 artikels, die zowel de brandvoorkoming als -bestrijding en op de organisatie van een brandequipe betrekking had. Zo'n reglement illustreert uiteraard ook de leefgewoonten uit die tijd, en we willen u de opmerkelijkste artikels niet verzwijgen.

LIEDERLIJKHEID EN BRANDVOORKOMING

Men stond toen duidelijk met nog erg beperkte middelen tegenover het vuur, en het brandreglement wijdt dan ook niet minder dan 29 artikels, bijna de helft, aan bepalingen ter voorkoming van brand.

Deze zijn opvallend precies en streng en schrijven zowel de te gebruiken bouwmaterialen voor als de plaatsen waar en hoe men mocht stoken enz. De inwoners dienden b.v. hun schoorstenen tweemaal per jaar te vegen en hun lampen op minsten één el (ong. 70 cm) van de zoldering te hangen. Voor de bouw van stallen, hooizolders enz. was een toestemming van het gemeentebestuur vereist. Dit gold eveneens voor de meer vurige sporten of uitingen van liederlijkheid, met name voor het afschieten van vuurwerk, geweren, pistolen en kanonnen! Rokers dienden toen al op hun tellen te letten, want „niemand zal ook vermogen op de straten gaan met eene brandende pyp die niet bedekt is.” (Artikel 18).

BRANDMEESTER

Van het oprichten van een echt brandweerkorps is in het reglement niet direkt sprake : de hulpverlening bij brand diende te gebeuren met inzet van de aanwezige burgers. Toch werd per gehucht een brandmeester met een assistent benoemd. Hij moest zorg dragen voor het

materieel (ladders, emmers, haken...) dat in een bepaalde ruimte opgeslagen lag en leidde samen met de leden van het gemeentebestuur de blusverrichtingen. Deze werden in de eerste plaats uitgevoerd door de mensen van de wijk die door de brandmeester aangeduid waren als „eerste helpers,” voorlopers blijkbaar van de Nijlense brandweelieden. Wanneer zij het vuur echter niet de baas konden, diende iedereen bij te springen.

DIEVERYEN...

Hoe moest het er bij een brandmelding nu toegaan? Wie brand ontdekte, riep luidkeels „brand!”, en aan wie het eerst tot bij de brandmeester spurte, werd een premie van twee gulden uitgelooft! De hele gemeente werd door de roepende nachtwacht en het klokkengelui gealarmeerd. De mensen moesten zich dan met emmers en vaten naar de brand spoeden. In de betreffende wijk diende de hele buurt een grote tobbe op de stoep te plaatsen die steeds vol water moest blijven en hoorde er 's nachts ook een lantaarn aan het raam te hangen. Zo nodig werden nabijstaande huizen met een nat zeil afgedekt of werd, in het ergste geval, het geteisterde huis met brandhaken neergehaald. Ondertussen hielden de veldwachters een „wakend oog” om „dieveryen te voorkomen”. (Art. 45). Wie zijn diensten niet wou aanbieden kon met een boete van eveneens een paar gulden worden bedacht. De opbrengst hiervan kwam echter niet in zijn geheel in de gemeentekas terecht : één derde was bestemd voor de brandmeesters en een ander derde voor de beambte die de overtreding bewezen had.

Dit brandreglement uit het begin van de vorige eeuw kan niet zomaar als een stukje folklore worden afgedaan : technisch stonden de voorlopers van de moderne brandweelieden er vanzelfsprekend nog vrij onbemiddeld bij, maar de bepalingen die in de tekst getroffen worden zijn zeer nauwgezet en doelmatig.

(vervolgt)

**Jan Roelans*

N.B. Ter illustratie noteren wij nog enkele uitvindingen voor de brandweer uit die tijd :

1812 : een sprinkler-systeem dat bestond uit geperforeerde buizen langs de zoldering en dat men aan de buitenkant van het gebouw met water kon vullen.

1816 : het eerste draagbare blusapparaat (blusvloeistof en samengeperste lucht)

1819 : een 12 m. lange, uitschuifbare ladder, voorloper van de ladderwagen.

1828 : de eerste stoompompen.

Maria Van Tendeloo

(slot)

STOCKHOLM

Het was er volop winter: sneeuw en ijs. Met de drukte van een grote stad, en heel korte dagen: de meeste kantoren sloten om 15 uur.

Ik las mis in de kerk van de paters jezuiten. Na de mis zegde een pater mij dat hij vermoedde dat een de paters dominikanen in de Linné-Gatan een Belg was. Dat bleek een Antwerpenaar te zijn: Pater Borghers, die onmiddellijk bereid was zich voor het geval te interesseren, ons op de hoogte te houden over het verloop, en, mocht het nodig zijn, de zieke het H. Oliesel toe te dienen. Ja, alles moest voorzien worden!

Mijn eerste bezoek ging naar het ziekenhuis. Gezien bij dag bleek het een reuzegroot complex te zijn van verschillende afzonderlijke paviljoenen in een groot park. De zieke was ondergebracht in palviljoen C, kamer 6. Het was een ruime kamer, drie verpleegsters wisselden elkaar af voor de verzorging. De zieke had een rustige nacht gehad.

Het eerste dat we deden was het taalprobleem oplossen. Ik vroeg aan de verpleegsters een lijst op te maken met alle mogelijke te stellen vragen: "Ik heb dorst", "goede morgen", "ik heb pijn", "het doet geen pijn" enz. enz.: al wat onderwerp kon zijn voor ziekenhuiskonversatie. Ik schreef er schoon de vertaling naast, en zo werd de eerste contactmogelijkheid gelegd.

Het enige vervelende was de pers! Het geval bleek de sensatie van de dag te zijn, en al de bladen gaven op de voorpagina een uitgebreid verslag met alle mogelijke foto's en beschouwingen. Het vervelendst voor mij was dat ik niet op straat kon komen zonder herkend te worden... aan mijn clergypak. Mijn enige beveiliging was mijn kraag op te slaan, zodat mijn boord bestopt was. Maar de sensatie rond mijn persoontje heeft toch één voordeel gehad, zoals later blijken zal.

De tweede dag ging ik naar het Belgisch Konsulaat. De konsul, Burggraaf du Parc, was afwezig, maar ik werd ontvangen door zijn sekretaris, die van de zaak op de hoogte was. Hij gaf mij ook het adres van Mevrouw Ryden (spreek uit met de klemtoon op de laatste lettergreep en een lange e!), een Belgische dame die gehuwd was met een Zweed en al 20 jaar in Stockholm woonde. Zij heeft de kleine geregeld bezocht en bemoederd, en we zijn haar zeer, zeer dankbaar gebleven.

JUST A MOMENT PLEASE

Meer was er voor mij op 't ogenblik niet meer te doen. Ik kon terug naar huis. Ik reserveerde een plaats in de trein die mij over Kopenhagen en Hamburg naar België kon brengen. En ging dan de laatste formaliteit vervullen: bij de Engelse "Intelligence Service" een "Permit Office" halen, d.w.z. de toelating om per trein door het toenmalig door het Engelse leger bezette deel van Duitsland te reizen. Ik dacht dat het niet meer dan een formaliteit was, maar in mijn argeloosheid vergiste ik mij deerlijk! De juffrouw die mijn reispas in ontvangst nam, vroeg mij drie pasfoto's. Die had ik niet! Maar in het stadscentrum, zegde zij, waren een paar warenhuizen waar vermoedelijke een expressfotoestel stond. Inderdaad: in het tweede warenhuis dat ik vond, stond het gezochte. Ik bezorgde de foto's, en de juffrouw zegde dat ik de gewenste papieren kon afhalen... "over drie dagen"!

Daar stond ik! Ik toonde mijn treinkaartje en zei dat mijn trein de volgende morgen om 9 uur vertrok.

Dat bleek onmogelijk te zijn. Ik moest begrijpen dat de "Intelligence Service" eigenlijk een belangrijke militaire aangelegenheid was en dat er zelfs persoonlijke gegevens over mij moesten ingewonnen worden. Mogelijk zouden de dokumenten een dag vroeger klaar kunnen komen, maar dat was de uiterste grens.

Ik zegde dat ik de persoon was die dat Belgische kind begeleid had. De juffrouw bekeek mij even, zei dan: "Just a moment please" en verdween met de papieren. Na een tiental minuten kwam ze terug en overhandigde mij de nodige dokumenten, degelijk getekend en bestempeld, met de beste wensen voor een goede reis.

Ik heb dan afscheid genomen van Maria. Het was de eerste keer dat ze weende. En 's anderendaags nam ik de trein, terug naar huis, alleen.

OEF!

Toen kwamen de lange dagen van ongeduldig wachten, van drukkende onzekerheid. Zou men kunnen opereren? En hoe zou het aflopen?

Na een dag of tien, het was tegen de avond, kwam er een spoedbericht van Pater Borghers: "Operatie gelukt. Brief volgt." En de morgen daarop een oproep van de telefooncentrale met de vraag of ik een telegram uit Stockholm kon verwachten. Ja, dat was best mogelijk. Ik aarzelde om het te openen. Twee spoedberichten zo kort opeen: dat was vermoedelijk slecht nieuws! Maar het kwam van redakteur Holmberg, en had ongeveer dezelfde inhoud als het eerste, maar was in het Zweeds gesteld. De adressering was echter gedeeltelijk foutief: vermoedelijk had de afzender, die van Nijlen wel niet meer

afwist dan van Patagonië, die naam nooit goed verstaan. In elk geval, de eerste en laatste N van Nijlen waren weggevallen; en als adres stond er: De Deyne, IJle, Brussel, België. In Brussel had men gezocht wat "IJle" kon betekenen, en ondermeer in Nijlen nagevraagd of daar iemand met die naam bekend was. En zo kwam alles in orde. Dankzij het doorzicht en de zorgen van onze PTT.

We wisten dat er nog steeds ernstig levensgevaar was. Een eerste opluchting was de brief van Pater Borghers, die schreef dat alles normaal scheen te verlopen. Hij had de kleine gezien enkele uren na de operatie: ze lag onder een zuurstoftent en sliep rustig. En de blauwe tint was reeds grotendeels verdwenen.

Geregeld kwam er bemoedigend nieuws. De tweede week was er een kaart bij waarop Maria liggend haar naam had geschreven. Fantastisch!

Na een maand of wat kwam het bericht dat de toestand zo gunstig evolueerde dat de repatriëring in het vooruitzicht kon gesteld worden. Ik heb dan een tweede reis naar Stockholm ondernomen, maar ditmaal in heel andere omstandigheden dan de eerste keer. Nu ging het er om de terugkomst te bespreken en alles te regelen in het ziekenhuis. Maria kwam mij te gemoet in de gang van het paviljoen, opvallend veranderd: ze scheen mij slanker te zijn, gegroeid, en de blauwe schaduw van lippen en wangen was totaal verdwenen.

Midden in haar kamer stond een lange tafel: daarop lag waarachtig een berg van allerhande kostelijk fruit en snoepgoed. De verpleegster zei: "Dat ruimen we straks wel op. Het is zo elke dag. Maria krijgt zoveel bezoek en geschenkjes..."

Het bleek inderdaad dat ze bijna een nationaal femomeen was, het exponent van de Zweedse degelijkheid, de patiënt van "hun" dokter Crafoord! Op de Belgische legatie zegde men mij dat de stad Stockholm voorgesteld had de verblijfkosten in het hospitaal voor haar rekening te nemen. Wat ze ook gedaan heeft.

Alles bij mekaar was Maria vriendelijk en beleefd. Maar in de rol van vedette ging ze niet op. Wel tot ontgoocheling van veel bezoekers. De enigen waar ze echt van hield, waren de verpleegsters... en Mevrouw Ryden. Die is voor haar echt een tweede moeder geweest, en kreeg haar volle genegenheid en vertrouwen.

Het was wel wenselijk dat de patiënt enkele dagen buiten de hospitaalatmosfeer zou doorbrengen als voorbereiding op de terugreis. Die dagen was zij te gast bij Mevrouw Ryden. De legatie stelde een auto ter beschikking om haar de stad en omgeving te laten zien, en zou verder met de luchtvaartmaatschappij alle details regelen, zo haast de dokter toestemming zou geven te vertrekken.

Ja, het waren heuglijke tijdingen die ik mee naar huis kon brengen.

TERUG NAAR HUIS

6 april was de grote dag.

De auto van het konsulaat, met het officieel Belgisch vlaggetje vooraan op het spatbord, bracht Maria naar

de luchthaven voor de vlucht Stockholm-Amsterdam, en ik had twee plaatsen laten voorbehouden in het vliegtuig dat aansluiting zou geven naar Brussel: haar vader zou Maria mee afhalen te Amsterdam.

We namen de trein te Antwerpen, ditmaal een "echte" comfortabele sneltrein. Toen we op Schiphol aankwamen, maakte het vliegtuig uit Stockholm zich juist klaar om te landen. Na een tijdje gingen de deuren van de wachtzaal open en de reizigers uit Stockholm kwamen binnen. En opeens; daar was ze! Ze was warempel gegroeid en zag er stralend uit. Ze droeg schoenen (een geschenk van Mevrouw du Parc) en een nieuwe mantel (die kwam van Mevrouw Ryden: de oude was echt te klein geworden) en in de armen een pop en een bos bloemen. Het was een blij en roerend weerzien!

Op het vliegveld te Brussel wachtten moeder en grootvader en een paar familieleden en een afvaardiging van de K.L.M., die gezorgd had voor een kleine receptie met vele felicitaties en als aandenken nog een grote pop en nog bloemen.

De auto's stonden te wachten, en nu naar huis! Toen we in Nijlen op de Kesselsteenweg kwamen, was er zoveel volk op straat dat de auto niet door kon: het was een triomfantelijke thuiskomst, die ik nooit zal vergeten.

NAWOORD

En verder?

Het leven ging zijn gewone gang. Maria deed het jaar nadien haar Plechtige Kommunie, ging regelmatig naar school, en werd als oudste dochter een vlijtige hulp in het huishouden dat aangroeide tot een kroosrijk gezin. Na mijn vertrek uit Nijlen is ze mij in Lichtaart nog dikwijls komen bezoeken. Tot ze in 1959 aangetast werd door de zgn. "A-Griep", een griep die toen heel wat slachtoffers maakte. Ze herstelde langzaam, tot een tweede aanval van de ziekte haar te veel werd.

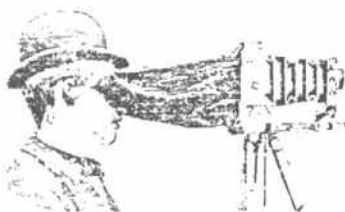
Ze overleed op 9 augustus.

Ze was 22 jaar oud.

**Em. De Deyne*



Achterklap



De metode-Rombouts

Uit onze - al dan niet „vaderlandsche” - geschiedenisboekjes weten mijn lieve lezeressen en beste lezers dat in juli 1566 de „Beeldenstorm” in onze kontrijen losbarstte. Om precies te zijn te Kortrijk, leper en Antwerpen. In onze kerken en kloosters werden toen meedogenloos de meest precieuzen kunstwerken in gruzelementen geslagen door, naar het schijnt, de Calvinisten.

Het is duidelijk dat wij dit fanatisme niet uitsluitend om godsdienstige redenen moeten betreuren. Wie echter dacht dat wij (en Willem) ondertussen wijzer zijn geworden, moet zijn mening herzien. Zo ontdekte uw nederige dienaar onlangs, midden een hoop „gedeklasseerd” en oud papier... het prachtige „Handboek der Practische Fotografie” geschreven door ene Dr. J.E. Rombouts ten jare 1902. Het boek (van 407 bladzijden) verkeert, ondanks de moordpoging, in uitstekende konditie en kreeg ondertussen een ereplaats in mijn bescheiden boekenkastje.

HET OPNEMEN VAN STADSGEZICHTEN

En zo, beste „Poempist”, liet ik mij op een vrije zondagavond door Dr. J.E. Rombouts verklaren hoe een stadsgezicht in het begin van deze eeuw opgenomen werd. U kent toch die plaatjes van een of andere dorpsstraat, waar naast statige huizen, scheefgezakte hutjes, primitieve riolering en romantische lindebomen, onvermijdelijk - ik herhaal : onvermijdelijk - de ganse lokale bevolking te bewonderen valt. Mijn vriend Rombouts is hierover niet te spreken. Over het algemeen, zegt hij, is het fotograferen in de bewoonde streken niet heel aangenaam. Zoodra het toestel is opgezet, bevindt men zich in een kring van toeschouwers, die slechts wachten op het oogenblik, dat de camera is gericht, om een standplaats te gaan innemen, zoodat ze mede gefotografeerd moeten worden, als men de foto neemt.

„ONGEWENSCHTE STOFFAGE”

De schrijver meent dat de toeschouwers, met een schaapachtig gelaat in het toestel kijkende de foto totaal bederven, en legt dan uit hoe men een en ander kan vermijden : *Sneller komt men van de ongewenschte stoffage af, als men eerst het toestel richt op hetgeen men van plan is te fotografeeren, goed instelt en dan de bewegingen maakt, alsof men de opname doet. Nu laat men den driepoot staan en draait de camera naar een ander gebouw, alsof men dat fotografeeren wilde; de toeschouwers loopen als hazen naar het door de camera bedreigde punt en, als ze daar een vaste positie hebben ingenomen, keert men de camera plotseling om en neemt de foto, voordat de verhuizing weêr heeft plaats gehad.*

METODE ROMBOUTS

De metode Rombouts lijkt mij ook vandaag nog toepasbaar, al kijkt de massa voor een fotograaf nog nauwelijks opzij. Tenzij, ja, tenzij het b.v. een vrouwelijke fotograaf zou wezen met nog andere bezienswaardigheden dan haar toverdoos. Overigens zijn Jos Thys en ikzelf bijzonder tevreden dat deze „methode Rombouts” vanaf 1902 geen algemene toepassing in onze gewesten vond. Anders hadden wij - begot - nog geen fotoke meer gehad van Polliet van den Doornboom (zie Poemp nr. 3). En geef toe, duurbaren, dat dat toch bijzonder spijtig zou geweest zijn!

*Walter Caethoven



Werken mee aan dit nummer :

Redactie : Jos Bastiaens, Walter Caethoven, Emiel De Deyne, Flor Dieltjens, Jozef Engels, Jan Roelans, Rosette Rymenants, Jos Thys en Octaaf Van Camp.

Fotografie : Jeannine Thys en René Verhaegen.

Tekeningen : Mark Derboven, Dirk Liekens en Alma Van De Plas.

Grafische vormgeving : Walter Caethoven.

Eindredactie : Rik Claes.

Druk en fotozetwerk : Armand Luyten.

